

PECULIARITIES OF FORMATION RESPONSIBLE ATTITUDE TO THE HEALTH BY PUPILS IN CENTERS FOR THE SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL REHABILITATION: INTERNATIONAL EXPERIENCE

Krupnyk Z. I.

Kyiv, Ukraine

Abstract

Social pedagogy is one of the invaluable fields that can contribute to the work with children and in socio-rehabilitation centers in various ways. Professionals in this field try to help young people with these types of problems adjust and work toward leading happy and healthy lives. In the article the theoretical analysis of the concepts «health», «attitude», «responsible attitude», «formation», «healthy lifestyle» is given; the features of formation the responsible attitude to health in socio-psychological rehabilitation centers are described. The activity of socio-psychological rehabilitation centers in foreign countries in the way of formation the responsible attitude to the health of children aged 6 to 15 years old is presented. The author points out that the formation of the responsible attitude children's to the health and healthy lifestyles need in modern society more integration.

The point of the activities in formation responsible attitude to personal health by children in socio-psychological rehabilitation process is such development and implementation of social projects, which are based on certain assumptions, principles, objectives, strategies, mechanisms in a responsible attitude to health caring, and intended to improve the health of this age category of children.

Key words: health, a child, responsible attitude; socio-psychological rehabilitation, international experience.

Актуальність статті полягає у тому, що здоров'я підростаючого покоління є інтегральним показником соціального благополуччя, важливим складником забезпечення стійкого розвитку – бажаної перспективи й мети для кожної країни та світової спільноти. Цілком закономірним є те, що одним із найголовніших завдань є навчання особистості відповідального ставлення до власного здоров'я як до найвищої суспільної й індивідуальної цінності [6; 7]. Здоров'я громадян – це стратегічний ресурс кожної держави, запорука розвитку міжнародної спільноти в цілому. Саме тому особливого значення у сьогоденнішніх реаліях набуває стан здоров'я підростаючого покоління.

Метою статті є теоретичний розгляд особливостей формування відповідального ставлення до здоров'я у вихованців центрів соціально-психологічної реабілітації у зарубіжних країнах.

Сьогодні, відповідно до Оттавської хартії (1986), здоров'ям вважають не тільки відсутність хвороб, а стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя. Тому здоров'я дітей і підлітків у будь-яких соціально-

економічних і політичних ситуаціях є найактуальнішою проблемою і предметом першочергової важливості.

Вивчаючи теоретичну й практичну спадщину минулого, ми зупинили свій вибір на дослідженнях праць учених-педагогів: Я. Коменського, Д. Локка, І. Песталоцці, К. Ушинського, П. Лесгафта, Г. Сковороди, А. Макаренка, В. Сухомлинського, які збагатили освіту фундаментальними ідеями про здоров'я і, таким чином, сприяли розвитку подальших наукових доробок у цій площині.

Як зазначає В. Оржеховська, здоров'я – це багатомірний і цілісний феномен гармонійної життєдіяльності людини, що виражається через взаємоузгоджені стани, явища і процеси формування, зміцнення, збереження, споживання, відновлення, передачі фізичних, психічних, соціальних станів. Ми цілком підтримаємо думку дослідниці щодо такого тлумачення поняття «здоров'я» як «стан організму, за якого нормально функціонують усі його органи, той чи інший стан, самопочуття людини» [5, с. 11-12].

Зокрема, Т. Федорченко зазначає, що «світова наука передбачає цілісний погляд на здоров'я як на феномен, що інтегрує принаймні чотири невід'ємні, тісно взаємопов'язані складники: фізичний, психічний (розумовий), соціальний (суспільний) та духовний, що діють водночас і визначають стан здоров'я людини» [10, с. 59].

Основним змістом діяльності щодо формування відповідального ставлення до особистого здоров'я у вихованців центрів соціально-психологічної реабілітації, на нашу думку, є розробка і реалізація соціальних проектів, які спираються на певні передумови, принципи, завдання, стратегії, механізми, визначені формуванням відповідального ставлення до здоров'я, і мають на меті покращення здоров'я даної категорії дітей, та загалом, всього населення. сторін: притулків для дітей, уряду, сектору охорони здоров'я та інших.

Основними принципами формування відповідального ставлення до особистого здоров'я та здорового способу життя дітей центрів соціально-психологічної реабілітації, на нашу думку, є принцип партнерства, що потребує координованої діяльності всіх зацікавлених суспільних і економічних секторів, недержавних організацій, місцевої влади, промисловості та засоби масової комунікації, а також принцип пристосування цієї діяльності (проектів, програм, заходів, окремих

ініціатив) до умов та можливостей таких реабілітаційних центрів.

У контексті нашого дослідження ми розглядаємо міжнародну практику формування відповідального ставлення до здоров'я у вихованців центрів соціально-психологічної реабілітації для ґрунтового розуміння міжнародного досвіду з цього актуального питання, в напрямку цього працює низка зарубіжних авторів [12].

У країнах Європейського Союзу дитяча безпритульність розуміється по-різному. Зокрема, це поняття в себе включає не лише дітей, що не мають постійного житла, але й малозабезпечених громадян маргінального складу.

Цікавим нам видається досвід Бельгії, адже там розрізняються три групи «дітей вулиці»: 1) «діти вулиць» протягом більшої частини дня, які жебракують, працюють на вулиці, прогулюють школу; 2) діти, які втекли з дому; 3) псевдопостійні «діти вулиці», що живуть вдома, але вулиця є середовищем їх постійного місцеперебування.

У Швеції дітей, що не контактують з батьками, проводять більшість часу в тимчасових приміщеннях та на вулицях, називають «покинутими».

Як стверджує політика цієї країни, то елементом добре знаної «шведської моделі» економічного розвитку є пріоритетні питання збереження здоров'я підростаючого покоління і особливо незахищених верств населення.

В Італії стосовно дитячої безпритульності вживається термін «неповнолітні групи ризику».

У Великобританії осіб вулиці в залежності від віку називають: 1) «юні втікачі» (діти до 18 років, які пішли з дому чи виховної установи); 2) «молоді бездомні» (особи, які не мають роботи та постійного місця проживання); 3) «ті, що сплять на вулиці» – підлітки та молодь, які не мають постійного притулку та ночують під мостами та в місцях різних вуличних будівель [11; 14]. У цьому напрямку також заслуговує на увагу робота професора В.В.Трифенова із Казахстану [15].

У Греції, Туреччині, Угорщині, Хорватії, Молдові «дітьми вулиці» називають переважно романське населення та дітей біженців [13].

Водночас, досить цікавим та вартим уваги є досвід функціонування дитячих омбудсменів у Російській Федерації, яка детально вивчила світовий досвід щодо цього питання та заснувала на регіональному і місцевому рівнях

різні моделі цього інституту.

Підставою запровадження в Росії омбудсмена із захисту прав дитини стало прийняття парламентом РФ федерального закону «Про основні гарантії прав дитини в Російській Федерації» та прийняте Міністерством праці Російської Федерації спільно з Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) рішення щодо організації і підтримки пілотного проекту з введення інституту Уповноваженого з прав дитини в ряді найбільш ефективно діючих в інтересах дітей регіонів.

Метою запровадження омбудсмена із захисту прав дітей у країнах Європейського Союзу є сприяння пріоритетності політики щодо дітей та підлітків, підвищення організаційного рівня виконання федеральних, регіональних і місцевих законів та інших нормативних актів, публічно-правова інформаційна діяльність у сфері прав дитини.

Основними завданнями Уповноваженого з прав дитини є забезпечення гарантій державного захисту прав і свобод дитини; розвиток і доповнення існуючих форм і засобів захисту прав дитини; координація діяльності державних органів і громадських організацій в цій сфері; всебічне сприяння відновленню порушених прав дитини; формування єдиного підходу до політики охорони прав дітей; підготовка пропозицій з удосконалення федерального, регіонального та місцевого законодавства з прав дитини і приведення його у відповідність з міжнародними стандартами.

Безперечно, заклади соціального захисту у провідних країнах Європейського Союзу відповідно до мети і завдань своєї діяльності, володіють потужним потенціалом щодо забезпечення прав дітей, які опинились у складних життєвих обставинах. Проте їх функціонування значно оптимізується, можливості зростуть, якщо змістову основу соціально-захисної діяльності притулків для дітей та центрів соціально-психологічної реабілітації дітей становитиме професійна комплексна допомога бездоглядній та безпритульній дитині.

В основу такої допомоги, як зазначає дослідниця педагогічних умов соціального захисту бездоглядних дітей у притулках для дітей Т. Федорченко, по-перше, покладено принцип поєднання психологічної, медико-оздоровчої, педагогічної, правової та соціальної реабілітаційно-адаптаційної допомоги, що

базується на діагностичній основі, індивідуальній корекції та терапії, зорієнтованій навчально-виховній діяльності, що гарантує основні права і задовольняє потреби та інтереси дитини; по-друге, провідними видами діяльності, що виступають системоутворюючим чинником у процесі соціального захисту бездоглядних та безпритульних дітей у притулках, є соціально-психологічна реабілітація та корекційно-виховна робота [10, с. 62–63].

Загальна мета реабілітації в закладі соціального захисту в провідних країнах Європейського Союзу визначається потребами та соціальною ситуацією розвитку кожної дитини, яка опинилась у складних життєвих обставинах. З огляду на сказане можливі три шляхи подальшої життєдіяльності дитини, а саме: 1) повернення в біологічну сім'ю – реінтеграція на чуттєво-емоційному рівні; 2) влаштування до сімейних форм виховання (усиновлення, опіка, піклування, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу) – реінтеграція на формально-емоційному рівні; 3) підготовка до самостійного життя за умов відсутності можливості повернення дитини в біологічну сім'ю чи влаштування її до сімейних форм виховання – реінтеграція на соціально-інституційному рівні.

У низці соціально-психологічних досліджень вітчизняних науковців (О.Бондаренко, Ж.Петрочко, Н.Побірченко, Н.Чернуха) акцентується увага, що вихованці притулку для дітей і центру соціально-психологічної реабілітації дітей має право на власну думку, своє бачення ситуації та шляхів виходу з неї. Враховуючи, що дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, притаманний низький рівень суб'єктивного контролю над будь-якими життєвими ситуаціями, а тим більше значущими в їхньому житті, вельми важливо формувати в дітей здатність ухвалювати рішення самостійно та брати відповідальність за їх реалізацію.

Хочемо акцентувати увагу на превентивних заходах, які використовуються у країнах Європейського Союзу у діяльності притулків щодо пропаганди відповідального ставлення до особистого здоров'я серед дітей та підлітків. Основними із них є: 1) проведення лекцій і тренінгів для дітей та підлітків на тему пропаганди здорового способу життя; 2) індивідуальна психологічна та психотерапевтична робота з кризовими категоріями дітей; 3) тематичні профілактичні тренінги для дітей і підлітків; 4) залучення вихованців до профілактичної роботи щодо запобігання вживанню психоактивних речовин у форматі навчання «рівний-рівному»; 5) залучення дітей і підлітків до заходів, спрямованих на збереження репродуктивного здоров'я, профілактики хвороб,

що передаються статевим шляхом, включаючи ВІЛ-СНІД інфекції;

Як стверджують провідні експерти з Міжнародних організацій, зокрема ПРООН та UNICEF задля ефективного результату всі ці заходи варто проводити у формі лекцій, тренінгів, інноваційних форм роботи намагаючись не лише дати інформацію про збереження дитиною притулку свого здоров'я і ведення здорового способу життя взагалі, а й дізнатися думки, уявлення самих учасників щодо становлення до особистого здоров'я у майбутньому. Важливими формами роботи з дітьми притулку по формуванню відповідального ставлення до особистого здоров'я є: 1) проведення індивідуальних чи групових бесід; 2) проведення профілактичних заходів; 3) проведення тематичних обговорювань; 4) індивідуальна робота з кризовими категоріями дітей: дітьми, які позбавлені батьківської опіки, дітьми-інвалідами, наркозалежними особами; 5) використання психотерапії та арт терапії у закритих і відкритих групах.

На переконання В.Оржиховської, саме притулок для дітей є важливою установою, що забезпечує своєчасність і ефективність різних видів допомоги неповнолітніх, які опинились на вулиці.

У відповідності до міжнародних документів вихованців притулків для дітей і підлітків за основною «проблемою» можна умовно об'єднати у такі групи: 1) діти, які пережили насильство, жорстоке поводження у сім'ї, були залучені до найгірших форм праці; 2) діти, які пережили втрату батьків; 3) загублені / підкинуті діти; 4) діти з наркотичною залежністю; 5) діти – жертви секс-бізнесу; 6) діти з особливими потребами (фізичні вади, психічні вади, психіатричні вади); 7) ВІЛ-інфіковані діти; 8) діти з девіантною поведінкою; 9) діти, які переживають конфлікт з однолітками, дорослими в навчальних закладах та ін.

Варто зазначити, що здоров'я дітей, які потрапляють у притулки, є досить слабким та підірваним, усі хвороби в основному мають занедбану або хронічну форму, тому що безпритульні і бездоглядні діти мають нестійку мотивацію щодо збереження особистого здоров'я, часто не звертаються до лікарів, займаються самолікуванням, потрапивши на вулицю ведуть асоціальний спосіб життя.

Проаналізувавши низку наукової літератури з психології, соціології, педагогіки, соціальної педагогіки дало нам можливість стверджувати, що відповідальне ставлення до здоров'я – здатність особистості до свідомого збереження та зміцнення особистого здоров'я на основі сукупності знань про здоров'я, яка реалізується у свідомо обраному способі життя. Це особистісне та соціокультурне утворення, механізм вдосконалення, покращення здоров'я як на рівні індивіда так і всього суспільства.

Висновки та перспективи подальших досліджень Таким чином, проаналізувавши міжнародний досвід щодо збереження здоров'я у вихованців центрів соціально-психологічної реабілітації, ми можемо визначити це достатньо організований процес, який сприяє прискорення процесу становлення особистості, утворення і розвиток відповідних особистісних якостей, оволодіння певним видом діяльності, а отже, її готовністю до успішної життєдіяльності. Системність, комплексність та цілісність цього процесу забезпечується дотриманням принципів, пріоритетних напрямів діяльності та логічної послідовності його здійснення. Тому, на основі концептуальних положень процесу відповідального ставлення до здоров'я, обумовлюється технологічний підхід до його реалізації у країнах Європейського Союзу.

References

1. Amonashvili Sh.A. *Razmyshlenija o gumannoј pedagogike* [Thinking about humanistic Pedagogy] / Shalva Amonashvili. – M., 1996. – 345 s.
2. *Vsemirnaja enciklopedija: Filosofija* [World Encyclopedia : Philosophy] / [glav. nauch. red. i sost. A.A Gricanov]. – M. – Minsk, 2001. – 1320 s.
3. Jezhova O.O. *Formuvannja cinnisnogo stavlennja do zdorov'ja u junyh hortyngistiv* [The formation of young hortynhers' value attitude to health] / O.O.Jezhova // *Hortyng u fizychno-duhovnomu rozvytku osobystosti : zbirnyk naukovyh prac'*. – K., 2014. – № 1. – S. 10–20.
4. *Monitoryng i ocinka dij'al'nosti z formuvannja zdorovogo sposobu zhyttja* [Monitoring and evaluation of activities in formation of healthy lifestyles] / [O.M.Balakhirjeva, O.O.Jaremenko, R.Ja.Levin ta in.]. – K. : Ukr. in-t soc. doslidzhen', 2005. – 152 s.
5. Orzhehova V. *Pedagogika zdorovogo sposobu zhyttja* [Healthy lifestyle pedagogy] / V. Orzhehova // *Shljah osvity*. – 2004. – № 7. – S. 11–12.
6. Pe'tko L.V. *Sotsialno-komunikatyvna aktyvnist pidlitkiv: teoriia i praktyka* [Social-Communicative Activity of Teenagers: Theory and Practice] : [Monohrafiia]. – K. : VMURoL «Ukraine». – 2010. – 268 s.; bibliohr. : S. 249–267. (12,3 dr. ark.).
URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8143>
7. Pet'ko L.V. *Vidpovidal'nist' jak odna iz vnutrishn'oosobystisnyh strukturnyh determinant social'no-komunikatyvnoi' aktyvnosti pidlitkiv* [Responsibility as one of the inner-personal determinations of social and communicative activity teenagers'] /

L.V. Pet'ko // *Pedagogika vyshhoi' ta seredn'oi' shkoly.* – Kryvyj Rig : KDPU, 2008. – Vyp. 20. – S. 180–187.

URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8060>

8. Sushhenko L.P. *Social'ni tehnologii' kul'tyvuvannja zdorovogo sposobu zhyttja ljudyny* [Social technologies for healthy lifestyle formation] / L.P.Sushhenko. – Zaporizhzhja : ZDU, 1999. – 308 s.

9. Suhomlynskyj V.A. *Yzbrannye pedagogycheskie sochyneniya* [The best pedagogical works] / V.A.Suhomlynskyj, 1980. – T. 2. – S. 149.

10. Fedorchenko T.Je. *Social'no-pedagogichni zasady profilaktyky deviantnoi' povedinky shkoljariv v umovah sociokul'turnogo seredovyshha* [Socio-pedagogical principles of prevention pupils' deviant behavior in conditions of socio-cultural environment] : monografija / T.Je. Fedorchenko. – Cherkasy : Chabanenko, 2009. 357 s.

11. Ambitious for Recovery. Tackling drug and alcohol addiction in the UK [Web Site]. – London : The Centre for Social Justice, 2014. – 100 p. – Access mode: http://www.centreforsocialjustice.org.uk/UserStorage/pdf/Pdf%20reports/CSJJ2073_Addiction_15.08.14_2.pdf

12. Children, Youth, and Families: The Action-Research Relationship. – Ed. Rapoport R.N. – London : Press Syndicate of the University of Cambridge, 1985. – 310 p.

13. The Center for Social Rehabilitation of Children Casa Gavroche [Web Site]. – Access mode: https://europa.eu/youth/vp/organisation/942390600_en

14. The Premier Guide to Charities in the UK [Web Site]. – Access mode : <http://www.charitychoice.co.uk/charities/social-welfare/rehabilitation>

15. Trifonov V.V. Problems of Drug Addiction Prevention Among Youngsters of Kazakhstan (in Schoolchildren and Students) / V.V. Trifonov // Intellectual Archive. – 2015. – Volume 4. – No. 1 (January). – Toronto : Shiny Word Corp., 2015. – PP. 33–44.

Translation of the Title, Name and Abstract to Author's Language

УДК 37.013.42 – 364.048.6.

Крупник З. І. Особливості формування відповідального ставлення до здоров'я вихованців центрів соціально-психологічної реабілітації: міжнародний досвід.

У статті автором здійснено теоретичний аналіз поняття «здоров'я», «ставлення», «відповідальне ставлення», «формування», «здоровий спосіб життя»; представлено особливості міжнародного досвіду у формуванні відповідального ставлення до здоров'я у вихованців центрів соціально-психологічної реабілітації. Проаналізовано діяльність центрів соціально-психологічної реабілітації в країнах Європейського Союзу щодо забезпечення формування відповідального ставлення до здоров'я у вихованців віком від 6 до 15 років.

Ключові слова: здоров'я, дитина, відповідальне ставлення; центри соціально-психологічної реабілітації, міжнародний досвід.

Література

1. Амонашвили Ш.А. Размышления о гуманной педагогике / Шалва Амонашвили. – М., 1996. – 345 с.

2. Всемирная энциклопедия: Философия / [глав. науч. ред. и сост. А.А Грицанов]. – М. – Минск, 2001. – 1320 с.

3. Єжова О.О. Формування ціннісного ставлення до здоров'я у юних хортингістів / О.О.Єжова // Хортинг у фізично-духовному розвитку особистості : збірник наукових праць. – К., 2014. – № 1. – С. 10–20.
4. Моніторинг і оцінка діяльності з формування здорового способу життя / [О.М.Балакірєва, О.О.Яременко, Р.Я.Левін та ін.]. – К. : Укр. ін-т соц. досліджень, 2005. – 152 с.
5. Оржеховська В. Педагогіка здорового способу життя / В. Оржеховська // Шлях освіти. – 2004. – № 7. – С. 11–12.
6. Петько Л.В. Соціально-комунікативна активність підлітків: теорія і практика [Монографія]. – К. : ВМУРоЛ «Україна». – 2010. – 268 с.; бібліогр. : С. 249–267. (12,3 др. арк.).
URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8143>
7. Петько Л.В. Відповідальність як одна із внутрішньоособистісних структурних детермінант соціально-комунікативної активності підлітків / Л.В.Петько // Педагогіка вищої та середньої школи. – Кривий Ріг : КДПУ, 2008. – Вип. 20. – С. 180–187.
URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8060>
8. Сущенко Л. П. Соціальні технології культивування здорового способу життя людини / Л.П.Сущенко. – Запоріжжя : ЗДУ, 1999. – 308 с.
9. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения / В.А.Сухомлинский, 1980. – Т. 2. – С. 149.
10. Федорченко Т.Є. Соціально-педагогічні засади профілактики девіантної поведінки школярів в умовах соціокультурного середовища [Текст] : монографія / Т.Є. Федорченко. – Черкаси : Чабаненко, 2009. – 357 с.
11. Ambitious for Recovery. Tackling drug and alcohol addiction in the UK [Web Site]. – London : The Centre for Social Justice, 2014. – 100 p. – Access mode: http://www.centreforsocialjustice.org.uk/UserStorage/pdf/Pdf%20reports/CSJJ2073_Addiction_15.08.14_2.pdf
12. Children, Youth, and Families: The Action-Research Relationship. – Ed. Rapoport R.N. – London : Press Syndicate of the University of Cambridge, 1985. – 310 p.
13. The Center for Social Rehabilitation of Children Casa Gavroche [Web Site]. – Access mode: https://europa.eu/youth/vp/organisation/942390600_en
14. The Premier Guide to Charities in the UK [Web Site]. – Access mode : <http://www.charitychoice.co.uk/charities/social-welfare/rehabilitation>
15. Trifonov V.V. Problems of Drug Addiction Prevention Among Youngsters of Kazakhstan (in Schoolchildren and Students) / V.V. Trifonov // Intellectual Archive. – 2015. – Volume 4. – No. 1 (January). – Toronto : Shiny Word Corp., 2015. – PP. 33–44.